

dr hab. Inetta Nowosad, Prof. UZ
Instytut Pedagogiki
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Zielonogórski

Recenzja

osiągnięć naukowych dr Ewy Sowy-Behtane w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika

1. Najistotniejsze fakty z życiorysu Kandydatki

Dr Ewa Sowa-Behtane Marta od początku swej drogi naukowej jest związana z Akademią Ignatianum, choć Jej aktywność dydaktyczna jest powiązana z innymi uczelniami, jak: Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Podhalańska Państwowa Uczelnia Zawodowa w Nowym Targu, Krakowska Wyższa Szkoła Promocji Zdrowia w Krakowie, Akademia WSB w Dąbrowie Górniczej. W 2005 roku w Uniwersytecie im. Jana Kochanowskiego w Kielcach uzyskała tytuł zawodowy magistra w zakresie pedagogiki. Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki nadał Jej w 2013 roku Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie na podstawie pracy doktorskiej: Wartości deklarowane przez młodzież należącą do subkultur. Dysertację tę przygotowała pod kierunkiem prof. dr hab. Marii Nowickiej-Kozioł, a recenzentami w przewodzie doktorskim byli: prof. zw. dr hab. Kazimierz Pospiszyl oraz prof. zw. dr hab. Mirosław Szymański. Warte odnotowania jest uzyskanie przez Habilitantkę dyplomu magistra socjologii w specjalności psychosocjologia rozwoju osobowego, który został nadany przez Wyższą Szkołę Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie w 2017 roku. Znamienny w rozwoju naukowych poszukiwań jest tu tytuł pracy magisterskiej: Konflikty kulturowe i strategie radzenia sobie z nimi w małżeństwach binacjonalnych (napisanej pod kierunkiem prof. nadzw. dr hab. Antoniego Olaka) i wejście na pole badań intensywnie od tego czasu rozwijane.

Pani dr Ewa Sowa-Behtane jest przykładem osoby, której zainteresowania naukowe (badawcze) zostały mocno związane z życiowymi, wynikającymi z funkcjonowania w rodzinie wielokulturowej. Zaowocowało to obok rozwoju naukowego, także rozwojem aktywności społecznej w zakresie edukacji międzykulturowej oraz ukierunkowaniem w jej obszarze analiz i badań na pola coraz głębiej eksplorowane. Trafnie ujmuje to sama Habilitantka wskazując, iż „to autentyczne zaangażowanie spowodowało, że systematycznie dostrzegałam nowe wyzwania i formułowałam nowe problemy badawcze, które znajdowały swoją realizację w kolejnych projektach badawczych oraz publikacjach” (Autoreferat, s.2). Ważnym odnotowania jest zaangażowanie społeczne, w którym dr Ewa Sowa-Behtane korzystała ze zdobytej wiedzy i doświadczeń wspierając rodziny wielokulturowe. W 2015 roku zainicjowała powstanie Stowarzyszenia Rodzin Wielokulturowych i od tamtego czasu, nieprzerwanie pełni funkcję prezesa zarządu.

Główny nurt zainteresowań badawczych Pani dr Ewy Sowy-Behtane oscyluje wokół trzech subdyscyplin: pedagogiki rodziny, pedagogiki międzykulturowej oraz

pedagogiki społecznej i przypisanym im obszarom badań, jak: (1) funkcjonowanie małżeństw i rodzin wielokulturowych w warunkach polskich oraz praca Stowarzyszenia Rodzin Wielokulturowych (pedagogika rodziny); (2) edukacja międzykulturowa (pedagogika międzykulturowa); (3) integracja imigrantów ze społeczeństwem przyjmującym (pedagogika społeczna). Warto podkreślić, że pola te nie są w dorobku Habilitantki rozdzielne, nachodzą na siebie i dopełniają się. Tworzą na przestrzeni lat złożony obraz zjawisk i relacji funkcjonowania osób w odmiennych kulturowo grupach i prowadzą do skupienia się na małżeństwach i rodzinach wielokulturowych. W zglobalizowanym świecie i wzmocnionych zjawiskach migracyjnych, wielokulturowość staje się w naszym kraju codziennością doświadczaną we wszystkich praktycznie polach życia społecznego i wymaga natychmiastowej uwagi. Wskazana przez dr Sowę-Behtane problematyka jest próbą wyjścia naprzeciw kształtującej się w naszym kraju rzeczywistości. Zagadnienia te są obecne w dotychczasowych pracach awansowych Habilitantki oraz w opublikowanych tekstach naukowych, w tym we wskazanym osiągnięciu naukowym będącym podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Rozpoznania takie świadczą o uważności Pani dr Ewy Sowy-Behtane i jej wrażliwości na aktualne problemy społeczne; ich rozpoznanie i rozwiązanie poprzez próby projektu działań doskonalących praktykę.

2. Ocena wskazanego przez habilitantkę najważniejszego osiągnięcia naukowego

Pani dr Ewa Sowa-Behtane jako główne osiągnięcie naukowe w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie pedagogika przedstawiła monografię: *Znaczenie różnic kulturowych w kobiecym obrazie funkcjonowania małżeństw i rodzin wielokulturowych* (Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum, Kraków 2021, ss. 356. Analiza przedłożonego głównego osiągnięcia naukowego upoważnia do uznania go jako dorobek znaczący w sferze naukowej. Stanowi ukoronowanie konsekwentnie realizowanej drogi zawodowej i sprecyzowanych zainteresowań naukowych, w których praca naukowa weryfikowana jest zdobywanym doświadczeniem zorientowanym na umożliwienie lepszego jakościowo funkcjonowania małżeństw i rodzin wielokulturowych, a także w dalszej perspektywie społeczeństw wielokulturowych.

Założenia teoretyczne wywodzą się z nauk socjologicznych, psychologii oraz nauk o kulturze i religii. To interdyscyplinarne podejście przyjęte w pedagogice zostało w pełni uzasadnione w nurcie pedagogiki społecznej skupiając się na znaczeniu różnic kulturowych w funkcjonowaniu małżeństw i rodzin wielokulturowych. Punktem wyjścia zrealizowanych badań są osobiste, zbierane doświadczenia Habilitantki - rezultaty wieloletnich rozważań teoretycznych, badań empirycznych oraz doświadczeń praktycznych związanych z funkcjonowaniem rodzin wielokulturowych – zatem podjęte zagadnienia dotyczą szeroko pojmowanej relacji pomiędzy teoretyczną wiedzą pedagogiczną, a praktyką edukacyjną. Stanowi naturalną kontynuację dobrze umocnioną we wcześniejszych pracach.

Przedłożone przez Habilitantkę dzieło ma klasyczną strukturę pracy stricte naukowej i zostało podzielone na część teoretyczną wyjaśniającą ważne w koncepcji

badawczej kategorii i ujęcia teoretyczne, opracowane wnikliwie założenia badawcze najbardziej wartościową część – prezentującą uzyskane rezultaty badania i ich interpretację.

Walorem głównego osiągnięcia jest udana próba interdyscyplinarnego podejścia (socjologii i psychologii) w eksploracji problemów pedagogicznych. Tym sposobem główne dzieło Habilitantki wnosi szeroko uzasadnione odpowiedzi na „palące problemy” niesione przez zmienną rzeczywistość, w której wielokulturowość staje się jedną z immanentnych cech. Co ważne, mimo iż badania przeprowadzone zostały w Polsce, poruszane problemy dotyczą praktycznie wszystkich krajów „starego kontynentu”, co pozwala na szersze odniesienia uzyskanych rezultatów nie tylko w naszym kraju, ale na forum międzynarodowym. Punktem wyjścia były trafnie przyjęte założenia teoretyczne, w tym wyjście od teorii bodźca-wartości-roli (SVR) Bernarda Mursteina (rozpoznanie sposobu poznania, okresu narzeczeństwa, motywy zawierania małżeństw wielokulturowych), teoria Tima B. Heaton’a oraz Cardella K. Jacobsona (wzrost liczby zawieranych mieszanych małżeństw na skutek wzrostu kontaktów między grupami), teoria Małgorzaty Biedroń, koncepcja Małgorzaty Sikorskiej (klasowo-rodzinne układy jako gwarancja reprodukcji, na rzecz bliskości emocjonalnej, intymności i miłości), teoria Ulricha Becka i Elisabeth Beck-Gernsheim (w małżeństwie/ w rodzinie, najważniejsze staje się zaspokajanie potrzeb emocjonalnych), teoria Mieczysława Płopy (małżonkowie tworzący udane związki, przy wyborze partnera kierują się miłością), w obszarze „pola wybieralności” małżonków – koncepcja Roberta Wincha (określająca podłoże homogamii małżeńskiej). Równie istotne w ujęciu przedmiotu badań są odniesienia to teorii Jerzego Nikitorowicza (akulturacja niesymetryczna i symetryczna), koncepcja Tomasza Biernata (podstawowe typy małżeństw mieszanych: dwukulturowe oraz jednokulturowe), klasyfikacja Anny Piekut (małżeństwo z imigrantem jest kapitałem społecznym w społeczeństwie przyjmującym), teoria Pawła Kubickiego (w Polsce ślub cudzoziemca z obywatelką Polski jest najbardziej skutecznym sposobem ułatwiających proces integracji społecznej).

W oglądzie pełnego spektrum jakości funkcjonowania związków/rodzin wielokulturowych były rezultaty badań innych, wskazujące na negatywną ocenę społeczną takiego małżeństwa/ rodziny i w jej efekcie obniżenia jakości funkcjonowania (badania Małgorzaty Biedroń), charakterystyka procesu wychowania w rodzinach wielokulturowych jako procesu kształtowania tożsamości kulturowej dzieci (analiza koncepcji Sofii Gaspar) i analiza sytuacji „pogranicza” w procesie wylaniania nowych rodzajów tożsamości (koncepcja Tadeusza Palecznego), czy teorii pogranicza osobowego (wewnętrzny) Jerzego Nikitorowicza, rezultaty badania Marii Marty Urlińskiej ujmuje „pogranicze” jako szansę wyzwalającą potencjał rozwojowy, rozwinięte przez Alicję Szerląg (człowiek pogranicza to człowiek samorealizujący się, aktywny twórczo, tworzący własną tożsamość). Rozważania te wraz koncepcją Wolfganga Welscha ukazują człowieka o tożsamości transkulturowej w procesie budowania jej z wielu komponentów wywodzących się z odmiennych kultur. Opis jakości funkcjonowania rodziny wielokulturowej i procesów jej współtworzących w koncepcji badań dopełnia teoria Jerzego Nikitorowicza, postaci konfliktu kulturowego w rodzinach wielokulturowych. Teoria Davida Matsumoto i Lindy Juang, której strategia kontekstowo-konstrukcjonistyczna

wyprowadza określone sytuacje problemowe i ich analizy na polu obu kultur, biorąc pod uwagę zarówno dobre, jak i złe aspekty każdej z nich, by w dalszym etapie ustalić najlepsze wspólne rozwiązania wyprowadzone na jednej kulturze, bądź konstruktywnym połączeniu obu. Równie ważnym dopełnieniem analizy przedmiotu badań były dwie tezy wiążące rodzinną różnorodność kulturową z wysokim poziomem tolerancji jej członków autorstwa Mieczysława Plopy oraz Alicji Szerląg. To bogate rozeznanie na polu ujęć teoretycznych stanowi w monografii dobrze uporządkowane wprowadzenie i uzasadnienie podjętego pola badań, jednak również samo w sobie stanowi niezwykle spójny wywód, z interesującą dyskusją i aktualnym piśmiennictwem. Tu autorka wpisuje się znakomicie swoim warsztatem w standardy naukowe i nie referuje oddzielnie prac poszczególnych autorów, tylko prowadzi z nimi dyskusje, krytycznie odczytuje ich stanowiska w aspekcie analizowanych kategorii i skutecznie określa własne podejście pod wypracowany projekt badań. W dobrze rozpoznanym polu teorii i badań, Habilitantka z lekkością porządkuje również określone nurty, czy tendencje. Można uznać, że są to solidne podstawy pod konceptualizację badań.

To obszerne rozeznanie Habilitantki na polu istniejących ujęć teoretycznych zaowocowało dogłębną analizą przedmiotu badań i starannie przygotowaną i uzasadnioną koncepcją badań. Pani dr Sowa-Behtane wyszła poza wąskie ujęcie nabytych przez partnera związku w procesie socjalizacji wartości i postawy które potem wnosi on do małżeństwa jako czynników ryzyka i przyjęła pozytywne podejście, gdzie cechy kulturowe i zaangażowanie, uczucia, otwarcie partnerów, traktowane są jako zasoby i szanse rozwojowe. Ukazuje to niezwykle potencjał związków międzykulturowych, w których dwukulturowość poszerza horyzonty obu partnerów. Jest to niezwykle ciekawe i obiecujące podejście, które otwiera przed małżonkami nowe perspektywy. Ważne odnotowania jest także przyjęcie czynników determinujących funkcjonowanie małżeństw i rodzin, które mają większe znaczenie w funkcjonowaniu małżeństw i rodzin wielokulturowych niż monokulturowych, jak więź kulturowa wyznaczana postawami zgodności lub niezgodności wobec tych samych norm, wartości, wzorów postępowania, zgodność lub niezgodność poglądów religijnych.

W efekcie uzyskano niezwykle wartościowe podejście, które stanowi fundament autorskiej koncepcji badań. Wyłania bardzo dobrze uporządkowane pola czynności badawczych realizowane, które prowadzi do konceptualizacji badań własnych oraz przedstawienia ich organizacji, zastosowanych metod, spójnie uzasadniając wybór podejścia badawczego w paradygmacie interpretatywnym. Treść dowodzi samoświadomości metodologicznej oraz solidnego opanowania warsztatu badawczego. Część badawcza monografii realizuje rzetelnie zaplanowany projekt badań; demaskuje istniejące paradoksy, schematy, stereotypy. Odrzuca pozytywistyczne podejście, wchodzi w głąb zjawisk, ich kontekst, wieloaspektowość oraz dynamikę. Stawiane konkluzje trafnie zostały zilustrowane dobranymi wypowiedziami uczestniczek badania. Habilitantka dokładnie rozpoznaje kobiecy obraz funkcjonowania małżeństw i rodzin wielokulturowych.

Przedstawione do oceny dzieło i efekty przeprowadzonych w nim badań własnych ukazują wielowymiarowy kobiecy obraz funkcjonowania małżeństw i rodzin wielokulturowych, wyłaniają potencjał różnic kulturowych, strategie radzenia sobie

z nimi, ale też szanse i zagrożenia tego typu rodzin. Niezwykle wartościowe są tu wyłonione postulaty pedagogiczne skupione na możliwości wsparcia rodzin wielokulturowych, rozwoju edukacji międzykulturowej, komunikacji międzykulturowej, autokreacji wielokulturowej i dialogu międzyreligijnym. Proponowane rozwiązania na wskazanych polach, nie stanowią zagrożenia dla kultur narodowych. Są wzbogaceniem, jakie wnosi rozwój społeczeństw niesiony również nauką, ekonomią, czy gospodarką. Tym samym opublikowane rezultaty badań otwierają nowe perspektywy i to nie tylko przed nami, ale przed badaczami innych krajów międzynarodowego forum. Zwłaszcza, że przyjęty opis czynników indywidualnych partnerów oraz negatywna ocena społeczna jako determinanty funkcjonowania małżeństw i rodzin wielokulturowych mogą zostać poszerzone w dalszych badaniach o opis cech społeczeństwa (politykę społeczną, edukację obywateli) jako determinanty funkcjonowania tychże małżeństw i rodzin. Warto w mojej ocenie i na te wątki zwrócić w przyszłości uwagę. Innym polem badawczym może być dokonanie szerszej analizy porównawczej funkcjonowania małżeństw i rodzin monokulturowych i wielokulturowych w zakresie ich trwałości oraz jakości życia ich członków. To tylko sygnałne inspiracje z przedstawionego osiągnięcia, które niewątpliwie poszerza ogląd dotychczasowych ustaleń.

Podsumowując i biorąc pod uwagę wyraźnie wyeksponowany wkład Autorki w prawidłowo przyjęte założenia metodologiczne, rozwiązywania problemów badawczych, solidne osadzenie w literaturze przedmiotu zrealizowanego projektu badawczego oraz gruntowną analizę zebranych rezultatów badań, w tym adekwatnie sformułowane wnioski, stwierdzam, że oceniane osiągnięcie naukowe stanowi znaczący wkład w rozwój dyscypliny pedagogiki. Wypracowane rezultaty i wnioski uzyskane przez Habilitantkę wzbogacają dotychczasową wiedzę i są niezwykle istotne dla praktyki celem wzmocnienia prawidłowego funkcjonowania małżeństw i rodzin wielokulturowych.

Warto dodać, że osadzenie badań w kontekście naszego kraju nie ogranicza odniesień do szerszego międzynarodowego kontekstu. Tu Autorka badań ma dobrze rozpoznane pole badań i rezultaty innych autorów, z którymi polemizuje potwierdza lub zaprzecza uzyskanym przez innych rezultatom. Pozwala to wyjść z wnioskami poza kontekst naszego kraju i ukazać związki i rodziny wielokulturowe zarówno w aspekcie wąskim – relacji członków rodziny, jak i szerszym – społecznym. Wskazane osiągnięcie stoi na bardzo wysokim poziomie merytorycznym i we wszystkich zakresach spełnia kryteria poprawności naukowej. Wykazana przez Habilitantkę publikacja skupia w sobie konsekwentnie rozwijane badania. Ukazuje dojrzałość, samodzielność, umiejętność konfrontacji zjawisk i procesów interpersonalnych w rodzinie z uwarunkowaniami kontekstowymi kraju w poszukiwaniu i wykazaniu trendów, bardziej ogólnych wniosków i rekomendacji, które w tym przypadku zasługują na szczególną uwagę, są nowatorskie, wpisują się w globalne konteksty przeobrażeń społecznych.

Przedstawione do oceny główne dzieło wykazuje dojrzałość teoretyczną i metodologiczną Habilitantki oraz prowadzonej przez nią argumentacji (ma to także odzwierciedlenie w innych publikacjach), które nie tylko wnosi wkład do dyscypliny, ale odsłania wewnętrzne mechanizmy funkcjonowania rodzin wielokulturowych. Co ważne ukazuje ich potencjał w wielokulturowym funkcjonowaniu społeczeństw. Jest

to o niezwykle ważne i wartościowe poznawczo w nowych kontekstach społeczno-kulturowych krajów napiętnowanych migracjami – a takim krajem się stajemy. O niezwyklej wartości monografii świadczy też jej potencjał w otwieraniu/ukazywaniu nowych pól badawczych w realizacji kolejnych projektów. Ich kierunek został już wstępnie przez Habilitantkę wykazany w projektach własnych lub zespołowych oraz pracach badawczo-rozwojowych. Choćby z tego powodu wysiłek zarówno poznawczy jak praktyczny Habilitantki zasługuje na szczególną uwagę i uznanie. Zwrócenie uwagi na znaczenie różnic kulturowych nabiera szczególnego znaczenia na poziomie międzynarodowym, zwłaszcza po wielu nieudanych projektach politycznych niektórych państw ponoszących porażkę w polityce na rzecz wielokulturowości. Wyłaniają się tu dwa ważne pola rodzina i edukacja. Habilitantka podjęła ten pierwszy obszar – trudno dostępny w badaniach. Uzyskane rezultaty umożliwiają ogląd z wielu perspektyw kulturowych, co stworzyło doskonałą możliwość ich konfrontacji, doświadczeń wyniesionych innych krajów bez względu czy dotyczy to naukowego, czy praktycznego wymiaru. W efekcie prowadzi do ustanowienia bardziej ogólnych rozwiązań z szansą do zastosowania w naszym kontekście, ale też innych kontekstach i uwarunkowaniach państw. Jest to wciąż zbyt słabo rozpoznane pole badań. Ten i wskazane wyżej argumenty są w moim przekonaniu wystarczające, by uznać główne osiągnięcie naukowe jako dorobek znaczący, stanowiący doskonały przedmiot pod debatę pedagogiczną, na którą czas w naszym kraju, bowiem na forum międzynarodowym już trwa i warto ją umocnić w Polsce.

3. Ocena pozostałego dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego

Po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych Habilitantka ma w swoim dorobku naukowym obok głównego osiągnięcia (monografia autorska) jeszcze 3 monografie, 1 pracę pod redakcją, 3 prace pod współredakcją, 13 artykułów w czasopiśmie naukowych oraz 27 artykułów w pracach zbiorowych. Wszystkie prace zostały ujęte zgodnie z przepisami obowiązującymi w dniu składania wniosku i wykazem Ministerstwa Edukacji i Nauki (MEiN), sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a i b., o łącznej wartości punktów wynoszącej 1972 punkty, co można uznać za wynik ponadprzeciętny.

W ogólnej ocenie dorobek naukowy Pani dr Ewy Sowy-Behtane spełnia obowiązujące kryteria. Wykazane przez Habilitantkę publikacje wpisują się w rozwijany systematycznie główny nurt dociekań naukowych różnorodności kulturowej w procesach pedagogicznych i potwierdza przyjętą logiczną konstrukcję tekstów, które są względem siebie komplementarne. Ich związek z głównym nurtem badań ukazuje jaką drogę przeszła Habilitantka w wypracowaniu głównego pola badań. Od opublikowanej rozprawy doktorskiej podmiotem badań uczyniła członków subkultur młodzieżowych i przedmiot badań skupiła na deklarowanych przez nich wartościach, po wskazane główne osiągnięcie naukowe w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego *Znaczenie różnic kulturowych w kobiecym obrazie funkcjonowania małżeństw i rodzin wielokulturowych*. W efekcie przedstawiony dorobek jest spójny merytorycznie wzmacnia i dopełnia główne osiągnięcie badawcze o inne ważne wątki. Dorobek publikacyjny dopełnia udział Habilitantki

w 18 projektach badawczych. W tym kierowanie 9 projektami badawczymi i wykonawstwo w kolejnych 9 projektach. Wystąpienia z referatem na 42 konferencjach naukowych, w tym 18 ogólnopolskich i 24 międzynarodowych.

Zebrany dorobek został dobrze uzasadniony i dowiedziony w przypisanym obszarom badań i dyscyplinom/subdyscyplinom. Można w nich zauważyć dobrze opanowaną umiejętność analizy literatury i warsztat metodologiczny, w tym formułowanie problemów i ich rozwiązanie w podjętych projektach badawczych. To chciałabym wyeksponować, bowiem zdecydowana większość publikacji Habilitantki ujawnia tendencję do próby rozwiązywania istniejących problemów, a nie tylko ich opisu i rozpoznania. Lokuje to Jej dorobek i prowadzone w jego ramach penetracje jako wysoce trafne, czym potwierdza umiejętność analizy codzienności i wniknięcia w bardzo aktualne - „palące” wręcz problemy.

W trafnie uporządkowanym przez Habilitantkę podziale trzech obszarów wyłania się nie tylko Jej dorobek naukowy, a w nim prace badawcze wzmocnione udziałem w projektach badawczych oraz publikacyjny, lecz także wpisuje się dorobek dydaktyczny, popularyzatorski i aktywność w środowisku lokalnym. Jest to swoiste przenikanie się badań i rozwoju nauki z praktyką, w której ma zastosowanie. Związek ten w biografii naukowej Habilitantki wydaje się „samonakręcający się”.

W pierwszym z obszarów: funkcjonowanie małżeństw i rodzin wielokulturowych w warunkach polskich oraz charakterystyka działań w zakresie profilaktyki, poradnictwa czy terapii skierowanej do członków rodzin wielokulturowych oraz społeczeństwa wielokulturowego było powiązanie z pracą na rzecz Stowarzyszenia Rodzin Wielokulturowych. Wprowadzenie we wskazany obszar nastąpił w wyniku aktywności badawczej realizowanej w ramach badań statutowych rodzimej uczelni Akademii Ignatianum: „Pedagogika rodzin wielokulturowych” (20/P/2015), Małżeństwa binacjonalne oraz związki międzykulturowe (50/P/2016) Małżeństwa binacjonalne (81/P/2016) oraz Profilaktyka dla rodziców - rodzice dla profilaktyki (22/P/2016). Tę część aktywności uzupełnia udział w projekcie naukowo-badawczym realizowanym przez Gliwicką Wyższą Szkołę Przedsiębiorczości, pt. „Z problematyki kultur. Studium interdyscyplinarne”. Udział w tej bogatej aktywności badawczej ma odzwierciedlenie w równie bogatym dorobku publikacyjnym, który w większości miał charakter raportów z badań opublikowanych w artykułach naukowych czasopism ogólnopolskich wnosząc istotny wkład w analizowane pole poznawcze. Ich rezultaty Habilitantka upowszechniała na forum problematyki naukowych debat wokół problematyki pedagogiki rodziny biorąc udział w licznych konferencjach naukowych. Wskazane w autoreferacie dziewięć z nich to zdecydowanie najbardziej znaczące pola debaty naukowej, dobrze wykorzystane przez Habilitantkę w upowszechnianiu rezultatów prowadzonych badań. W dorobku wskazanego pola pedagogiki rodziny ważne miejsce zajmuje pionierska w naszym kraju monografia skupiona na problematyce rodzin wielokulturowych (E. Sowa-Behtane, Rodziny wielokulturowe, WAM / Wydawnictwo Ignatianum, Kraków 2016, ss. 167) z dokonaną charakterystyką rodzin wielokulturowych funkcjonujących w Polsce. Była to ważna w rozwoju naukowym publikacja, która stanowiła bazę, a może nawet punkt zwrotny w rozwijanych później badaniach i analizach. Dopelnieniem aktywności naukowo-badawczej i popularyzatorskiej była także działalność w ramach Stowarzyszenia Rodzin Wielokulturowych, jako jedynej

w Polsce organizacji pozarządowej skierowanej do członków rodzin wielokulturowych. Związek nauki z praktyką zyskał tu duże pole realizacji, a przykłady dobrych praktyk zostały również upowszechnione w ramach aktywności publikacyjnej. Tu Habilitantka realizuje przyjętą misję pomocową rozumianą jako zintegrowane działania: od diagnozy do środków zaradczych.

Drugie pole, choć wyodrębnione przedmiotem edukacji międzykulturowej jako oddzielne, stanowi dopełnienie pola pierwszego. Jest zorientowane na troskę o efektywną integrację różnych grup kulturowych, w tym rodzin wielokulturowych. Wyraźnym przykładem jest tu aktywność publikacyjna zorientowana na wskazanie możliwości wykorzystania w edukacji międzykulturowej naturalnych elementów różnych kultur. Podobny przekaz mają wystąpienia na konferencjach naukowych.

Dorobek naukowy pola trzeciego, jaki stanowi integracja imigrantów ze społeczeństwem przyjmującym (jako pole pedagogiki społecznej) jest podobnie zarówno rozwinięciem jak i dopełnieniem pierwszego pola eksplorowanego przez Habilitantkę. Dorobek publikacyjny często nawiązuje do badań realizowanych w projektach badawczych przypisanych właśnie do tego nurtu, choć znamienne są działania, których rezultaty wpisują się ewidentnie w obszar trzeci, jak projekt: Wsparcie Integracyjno-Edukacyjne Migrantów (WIEM) w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego nr WER19SZAA0058, czy projekt Liderzy Integracji Społecznej. Modelowy program podniesienia kompetencji społecznych migrantów w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego nr POWR.03.01.00-00-T034/18-00 (funkcja koordynatora ds. badań). I to pole, podobnie jak dwa wcześniejsze, miało swoje dopełnienie a aktywności konferencyjnej.

Godna podkreślenia w dorobku publikacyjnym jest zatem adekwatność wskazywanych przez Dr Ewę Sowę-Behtane problemów, ale też użyteczność podejmowanych rozwiązań zorientowana na poszukiwanie nowych, skuteczniejszych sposobów oddziaływań wspierających jakość relacji w grupach (rodzinach, związkach) wielokulturowych.

Przedłożone publikacje wnoszą nowe impulsy w jakościowe rozpoznanie obranych zjawisk. Obiecujące odkrycia wykazane w dorobku publikacyjnym, mogą służyć zidentyfikowaniu implikacji dla polityki i praktyki pedagogicznej, edukacji międzykulturowej. W efekcie pozostały zgromadzony dorobek naukowy jest interesujący i prezentuje obszerny materiał empiryczny, który pozwala na realizację bardzo ambitnych celów. Uzyskane rezultaty badań stanowią wystarczającą podstawę pod przyjęcie wskazanych działań jako dalszych perspektyw badawczych, wstępnie już realizowanych przez Habilitantkę jak udział w zespole projektu Horizon Europa: Lets Care: Building Safe And Caring Schools To Foster Educational Inclusion and School Achievement (ID: 101059425). Jest to projekt międzynarodowego konsorcjum z udziałem czterech uczelni wyższych (Universidad Pontificia Comillas w Madrycie, Universidade Catolica Portuguesa w Lizbonie, Fachhochschule Vorarlberg GMBH w Dornbirn, Akademia Ignatianum w Krakowie) oraz dziesięciu innych podmiotów z Europy (NGO's, Fundacje, Stowarzyszenia z Hiszpanii, Portugalii, Austrii, Włoch, Belgii, Polski, Holandii, Bułgarii, Rumunii, Litwy). W ramach czynności

projektowych badany jest klimat szkoły, a badania dr Ewy Sowy-Behtane skupione są na wielokulturowym środowisku szkolnym.

Warto podkreślić, iż rozpoznanie różnic kulturowych i wzbogacanie oglądu pola badań międzykulturowych dobrze, gdy jest wzmacniane poza granicami kraju. To dopełnienie oglądu i uzyskanie innych perspektyw poznawczych było możliwe również w ramach staży naukowych: (01.02.-01.05.2019) Scientific internship at Borys Grinchenko Kyiv University oraz staży realizowanych w okresie 15.05.2015-31.12.2016w ramach Międzynarodowego projektu naukowo-badawczego pt. Bezpieczeństwo dzieci i młodzieży w przestrzeni wirtualnej w teorii i praktyce, który był realizowany we współpracy niemieckiej, słowackiej i polskich uczelni. Niezwykle wartościowe jest tu rozwijany walor współpracy i międzynarodowy dorobek, który jest pokłosiem pracy zespołowej. W przedstawionej dokumentacji Habilitantka wykazała bezspornie rezultaty takiej aktywności. W sumie, po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, Habilitantka brała udział roli koordynatora lub wykonawczynie w kilku projektach badawczych, badawczo-rozwojowych i rozwojowych, uzyskanych w rodzimej uczelni w ramach badań statutowych ale także w procedurach konkursowych podmiotów działających na rzecz nauki.

Główny nurt zainteresowań naukowo-badawczych przenika także działalność dydaktyczną, organizacyjną oraz popularyzującą naukę. Ukazuje spójność całego dorobku Pani dr Ewy Sowy-Behtane i Jej aktywności zawodowe. Wszystkie osiągnięcia skoncentrowane na tematyce funkcjonowania małżeństw i rodzin wielokulturowych oraz imigrantów, a także edukacji międzykulturowej były wzmacniane w pozostałym dorobku. Pole to zacieśniało Jej związek z uczelnią macierzystą, w której prowadziła zajęcia dydaktyczne z przedmiotów: metodyka pracy pedagoga szkolnego w grupach zróżnicowanych kulturowo, społeczeństwo wielokulturowe - podstawy dialogu, czy wychowanie do dialogu w społeczeństwie wielokulturowym. Warto odnotować w tym miejscu również dwa inne przedmioty z zakresu edukacji regionalnej i międzykulturowej realizowane w ramach Projektu „Eksperymentalny program kształcenia nauczycieli przedszkoli i edukacji wczesnoszkolnej w Akademii Ignatianum w Krakowie” nr POWER.03.01.00-00-KN44/18 w roku 2021. Habilitantka pełniła również funkcje promotora prac dyplomowych. Obszary tematyczne realizowanych pod kierunkiem Habilitantki prac dyplomowych dotyczyły takich problemów jak: funkcjonowanie społeczeństw wielokulturowych, funkcjonowanie małżeństw i rodzin wielokulturowych, integracja imigrantów w Polsce, edukacja międzykulturowa, specjalne potrzeby dzieci cudzoziemskich i dzieci z rodzin wielokulturowych, relacje międzykulturowe, wartości członków współczesnych grup subkulturowych, młodzież współczesna/ trans kulturowa, co potwierdzają przykładowe tematy tych prac przywołane w złożonej dokumentacji. W sumie w Akademii Ignatianum wypromowała 25 prac magisterskich i 29 prac licencjackich oraz zrecenzowała 27 prac licencjackich i 15 prac magisterskich. W Podhalańskiej Państwowej Uczelni Zawodowej wypromowała 9 prac licencjackich oraz zrecenzowała ich 8, zaś w Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi wypromowała 31 prac licencjackich i zrecenzowała 28. Jestem również promotorem pomocniczym w przewodzie doktorskim mgr Estery Szpatowicz (Uchwała nr 58/2017/2018 Rady Wydziału Pedagogicznego Akademii Ignatianum w Krakowie z dnia 25 września 2018 roku).

Osiągnięcia dydaktyczne dopełnia aktywny udział w programie Erasmus+ (Teaching Staff Mobility), w ramach którego Habilitantka prowadziła wykłady o tematyce funkcjonowania rodzin wielokulturowych na uniwersytetach w sześciu krajach: Czechy, Węgry, Włochy, Liban, Portugalia, Chorwacja. W ramach Programu Erasmus+, na polu aktywności rodzimej uczelni w roku akademickim 2014/2015 pełniła także rolę opiekuna naukowego dla studentów przyjeżdżających na Wydział Pedagogiczny a w dniach 18-22.03.2016 rolę opiekuna naukowego dla mgr Richterovej Bohdany (University of Ostrava, Czechy).

Doświadczenie dydaktyczne dr Ewa Sowa-Behtane wzmacnia także w innych uczelniach, w których jest zatrudniona. W PPUZ w Nowym Targu sprawowała i sprawuje opiekę nad praktykami zawodowymi: opiekun studenckich praktyk zawodowych na kierunku praca socjalna (19.08.2020–30.09.2022) i obecnie opiekun studenckich praktyk zawodowych na kierunku filologia angielska, moduł kształcenia nauczycielskiego (01.10.2020–obecnie). Na tej samej uczelni opracowała nowy program studiów/ nowy kierunek: Praca socjalna z resocjalizacją (27.03.2021).

Związek dr Ewy Sowy-Behtane z jednostkami akademickimi i zaangażowanie w ich rozwój przejawia się również w pełnionych i powierzanych jej funkcjach. Dwóch Rektorów powierzyło Jej funkcje pełnomocnika. W Akademii Ignatianum była Pełnomocnikiem Rektora ds. Bezpieczeństwa Studentów i Osób Bezbronnych (od 09.03.2023 do 31.08.2026) natomiast w Podhalańskiej Państwowej Uczelni Zawodowej od 01.10.2022 jest Pełnomocnikiem Rektora ds. Równego Traktowania i Przeciwdziałania Dyskryminacji. Osiągnięcia organizacyjne wzbogacają także inne pełnione funkcje: (1) W Akademii Ignatianum: Członkini Kierunkowego Zespołu ds. Oceny Tematów Prac Dyplomowych dla kierunku Praca Socjalna w Akademii Ignatianum (04.05.2015 – 28.02.2023); Członkini Kierunkowego Zespołu Jakości Kształcenia dla kierunku Pedagogika (20.09.2019 – 28.02.2023); Członkini Zespołu współpracującego z Instytutowym Koordynatorem ds. Promocji (od 31.10.2022); (2) W Podhalańskiej Państwowej Uczelni Zawodowej: Kierowniczka Zakładu Pracy Socjalnej i Badań Problemów Społecznych (od 01.10.2020 do 10.02.2022); Koordynatorka kierunku praca socjalna (od 01.10.2020 – 01.03.2022); Członkini Kierunkowej Komisji ds. Jakości Kształcenia w PPUZ w Nowym Targu na kadencję w latach 2020-2024 (kierunek praca socjalna); Członkini Komisji ds. oceny nauczycieli akademickich w PPUZ w Nowym Targu na kadencję 2020-2024; Członkini Rady Bibliotecznej PPUZ w Nowym Targu na kadencję w latach 2020-2024; Członkini komisji konkursowych właściwych do przeprowadzenia konkursów w sprawie zatrudnienia nauczycieli akademickich: na stanowiska badawczo-dydaktyczne oraz na stanowiska dydaktyczne (06.08.2021); Członkini Komisji rektorskiej ds. promocji oferty dydaktycznej Uczelni (od 19.10.2021 do 25.07.2021).

Imponująca jest aktywność organizacyjna Habilitantki. W przeciągu siedmiu lat przyczyniła się do organizacji 15 konferencjach naukowych różnej rangi; od renomowanych międzynarodowych konferencji po ogólnopolskie, w których pełniła różne funkcje: sekretarza komitetu organizacyjnego, sekretarza komitetu programowego, przewodniczącej sekcji tematycznej członkini komitetu programowego i organizacyjnego, członkini komitetu organizacyjnego. Brała też aktywny udział w działaniach promujących uczelnię macierzystą (Akademię Ignatianum) w środowisku szkolnym: prowadziła w warsztaty dla grupy

gimnazjalistów (2015) oraz brała udział w pracach organizacyjnych Festiwalu Nauki w Akademii Ignatianum, jako członkini Zespołu Pracowników do pomocy przy Festiwalu Nauki w Akademii Ignatianum (2014) oraz koordynator ds. Festiwalu Nauki i Sztuki z ramienia Instytutu Nauk o Wychowaniu w roku akademickim 2018/2019 oraz 2019/2020.

Aktywność popularyzatorka i na rzecz środowiska wykazuje duże zaangażowanie Habilitantki głównie przez prowadzenie wykładów otwartych promujących szczególne zagadnienia opracowane głównie na zaproszenie uczelni i stowarzyszeń. Dr Ewa Sowa-Behtane prezentowała wyniki swoich badań, skupionych na funkcjonowaniu rodzin wielokulturowych oraz treści z zakresu funkcjonowania społeczeństw wielokulturowych. W latach 2016-2023 przeprowadziła ich siedem takich wykładów. Habilitantka popularyzuje swoje osiągnięcia naukowe realizując także zadania statutowe w działalności czterech stowarzyszeniach i pełniąc w nich różne funkcje: 2015-2022 Stowarzyszenie Rodzin Wielokulturowych (funkcja prezesa); 2015-2019 Małopolskie Towarzystwo Rodzin i Przyjaciół Dzieci Uzależnionych „Powrót z U” w Krakowie (funkcja Przewodniczącej Komisji Rewizyjnej); 2019-nadal Stowarzyszenie Wspierania Edukacji Międzykulturowej (funkcja Sekretarza); 2021-nadal Federacja na rzecz Krakowskiego Centrum Wielokulturowego (funkcja: Wiceprezeski Zarządu). Równie bogata jest aktywność na forach internetowych gdzie upowszechniała wyniki prowadzonych badań w publikacjach/wpisach internetowych na stronach tematycznych/ blogach, jak multiculticlub i Niecodziennik etyczny. Udzielała wywiadów jako ekspertka, wspierała w roli eksperta władze samorządowe, czy Prezydenta Miasta Krakowa.

Innym ważnym osiągnięciem popularyzującym naukę jest recenzowanie prac naukowych (artykułów), których łącznie wykonała 22 dla czasopism: „Politeja. Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ”; „Kultura i edukacja”; „Acta Universitatis Nicolai Copernici Pedagogika”; „Society Register”, „Horyzonty wychowania”, a także dla Wydawnictwa Ateneum – Szkoły Wyższej w Gdańsku oraz opracowania zbiorczego pt. Zagadnienia aktualne poruszane przez młodych naukowców – Materiały pokonferencyjne. Była recenzentką monografii Slavicy Pavlović, Skola. School. Quo vadis?; University of Mostar; Faculty of Science and Education; 2019; ISBN 978-9958-16-104-9; ss. 296. Jest również autorką 6 recenzji opublikowanych w czasopismach naukowych, recenzowała również abstrakty konferencyjne.

Warto podkreślić, że aktywność naukowo-badawcza, jak i zaangażowanie na rzecz rozwoju nauki dr Ewy Sowy-Behtane zostały wielokrotnie docenione. W ramach rodzimej uczelni były to dwie nagrody Rektora Akademii Ignatianum w Krakowie za znaczące osiągnięcia naukowe i organizacyjne na rzecz Instytutu Nauk o Wychowaniu oraz za monografię naukową, zaangażowanie w pracę i wybitne osiągnięcia naukowe na rzecz Instytutu Nauk o Wychowaniu Akademii Ignatianum w Krakowie. Ocena wyróżniająca wśród nauczycieli akademickich zatrudnionych na Wydziale Pedagogicznym Akademii Ignatianum za okres 2014-2017, w grupie adiunktów oraz nagrody Rektorów innych uczelni w których Habilitantka jest zatrudniona: Nagroda Rektora Podhalańskiej Państwowej Uczelni Zawodowej za rok akademicki 2019/2020; Nagroda jubileuszowa Rektora PPUZ oraz dwie nagrody

Rektora Podhalańskiej Państwowej Uczelni Zawodowej za osiągnięcia w pracy zawodowej.

Z satysfakcją mogę odnotować, że dr Ewa Sowa-Behtane skupiona na swym indywidualnym rozwoju naukowym znalazła dużo sił i czasu na działalność dydaktyczną i organizacyjną, aktywizowanie środowiska lokalnego, funkcje eksperckie, rozwijanie współpracy zespołowej i międzynarodowej na polu nauki, jak i popularyzację nauki w środowisku rodzimym, co zostało przez Habilitantkę odnotowane oraz udokumentowane. Warty uwagi i podkreślenia jest ścisły, niezwykle spójny dorobek, w którym wyraźny jest związek zbieranych doświadczeń, czy to na polu dydaktycznym, czy organizacyjnym z rozwojem naukowym i publikacyjnym. Czyni to Jej osobę wysoce wiarygodną w promowanym polu zainteresowań badawczych.

4. Wnioski

Pani dr Ewa Sowa-Behtane jest dojrzałą badaczką i ambitnym pracownikiem naukowym. Jej zainteresowania badawcze są wyraźnie ukształtowane, zaś warsztat metodologiczny opanowany. W mojej ocenie - osiągnęła samodzielność w kierowaniu projektami badawczymi. Zjawiska badane przez Habilitantkę jako przedmiot Jej zainteresowań stanowią wyjątkowo spójny merytorycznie i metodologicznie dorobek podoktorski, który jest wartościowy jakościowo i nie budzi wątpliwości co do tego, że stanowi wkład w rozwój dyscypliny pedagogika. Przedstawione do oceny osiągnięcia we wszystkich zakresach pracy naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej świadczą o dynamicznym rozwoju Jej kompetencji – doskonale łączą wrażliwość badawczą na codzienne problemy (umiejętność ich dostrzegania) z rozległą wiedzę teoretyczną pedagogiczną i umiejętnościami konceptualizacji badań. Wskazane główne dzieło habilitacyjne wnosi do pedagogiki, a szczególnie pedagogiki międzykulturowej znaczący wkład refleksji teoretycznej, jak i oryginalnych wyników badań. Tym samym spełnia wszystkie kryteria do uzyskania samodzielności.

Moja opinia jest jednoznacznie pozytywna i popiera wniosek o nadanie dr Ewie Sowie-Behtane stopnia doktora habilitowanego.

Traktuję zatem złożony wniosek awansowy pani dr Ewy Sowy-Behtane jako uzasadniony. Stwierdzam, że poziom osiągnięć naukowych oraz znaczący wkład w rozwój pedagogiki spełnia warunki sformułowane w obowiązującej ustawie z 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (art. 219 ust. 1 ustawy) do nadania Jej stopnia doktora habilitowanego nauk społecznych w dziedzinie pedagogiki. Moja recenzja jest pozytywna.

Inetta Nowasad

Zielona Góra, 10.02.2024r.